

pewniak
na teście

polecane przez
egzaminatorów

Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

GREG
WYDAWNICTWO EDUKACYJNE

Autor:
Stanisław Ignacy Witkiewicz

Tytuł:
Szewcy
Naukowa sztuka ze „śpiewkami” w trzech aktach

Autorzy opracowania:
Wojciech Rzehak
Agnieszka Woźny
Maria Zagnińska

Korekta:
Agnieszka Nawrot
Agnieszka Woźny
Maria Zagnińska

Okładka:
Aleksandra Zimoch

Wykorzystano grafikę:
Miłosz Luzanin, photosync, valerylilas / Shutterstock.com

Ilustracje:
Jacek Siudak

ISBN 978-83-7327-216-3

Wydanie V zaktualizowane

Copyright by Wydawnictwo GREG®

2025

Wydawnictwo GREG®
31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B
tel. 12 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG®
zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.
Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Skład i łamanie:
BROS

AKT I

Scena przedstawia warsztat szewski (może być dowolnie fantastycznie urządzony) na niewielkiej przestrzeni półkolistej. Na lewo trójkąt wypełniony kotarą wiśniowego koloru. W środku trójkąt ściany szarej z okrągłym okienkiem. Na prawo pień wyschlętego, pokreconego drzewa – między nim a ścianą trójkąt nieba. Dalej na prawo daleki krajobraz z miasteczkami na płaszczyźnie. Warsztat umieszczony jest wysoko ponad dolinę w głębi, jakby na górach wysokich był postawiony. Sajemtan w środku, dwaj Czeladnicy po bokach, I na lewo, II na prawo, pracują przy warsztacie. Z daleka dochodzi huk samochodów czy czort wie czego zresztą i ryki syren fabrycznych.

Miejsce akcji –
warsztat
szewski

Sajemtan

(kując młotem jakieś buty)

Nie będziemy gadać niepotrzebnych rzeczy. Hej! Hej! Kuj podeszwy! Kuj podeszwy! Skręcaj twardą skórę, łam sobie palce! A, do diabła – nie będziemy gadać niepotrzebnych rzeczy! Książęce buciki! Tylko ja, wieczny tułacz, tym się tułający, że do miejscy zawsze przykuty. Hej! Kuj podeszwy dla tych ścierw! Nie będziemy gadać niepotrzebnych rzeczy – nie!

Szewcy –
poczucie
bezsensu pracy

I Czeladnik

(przerwywa mu)

Czy wy byście mieli odwagę zabić ją?

(II Czeladnik przestaje kuć podeszwy i pilnie nastuchuje)

Sajemtan

Dawniej tak – teraz nie! Hej!

(Wywija młotem)

II Czeladnik

Nie mówcie tak ciągle „hej”, bo mnie to drażni.

Sajemtan

Mnie gorzej drażni, że buty dla nich robię. Ja, który mógłbym być prezydentem, królem tłumy – choć chwilę, choć jedną małą chwilę. Lampiony, girlandy i słowa wokół

Józek Tempe

(bardzo po aktorsku)

No, no, ociec – bez frazesów. Tu żadnych nie ma łon, tylko są fakta, i to społeczne, a nie nasze osobiste parszywostki: ostatni raz pręży się indywidualum przeciw wszawości przyszłych dni.

Sajetan

Niestety nie będziemy mówić niepotrzebnych rzeczy – hej!!!

(„Dziarscy Chłopczy” zabierają się powoli do obecnych. Milczenie. Nuda. Powoli zapada kurtyna, podnosi się i znowu spada. Nuda coraz gorsza).

AKT II

Więzienie. Sala przymusowej bezrobotności, przydzielona tzw. „balaskami” na dwie części: na lewo nie ma nic, na prawo – wspaniale urządzone warsztat szewski. W środku na podwyższeniu, odgradzona ozdobnymi kratami od reszty sali, katedra dla prokuratora, za nią drzwi, a nad nią witraż, przedstawiający „błogosławieństwo pracy zarobkowej” – może być zupełnie niezrozumiała kubistyczna bzdura – wyjaśnia ją widzom powyższa nazwa, wypisana ogromnymi literami. W lewej części sali błędzą szewcy z I aktu jak głodne hieny. Czasem kładą się lub siadają na ziemi – w ruchach ich widać pierwotne umęczenie nudą i brakiem pracy. Często drapią się i drapią jedni drugich w plecy. Na lewo stoi u drzwi Strażnik, zupełnie normalny, młody, byczy chłop w zielonym mundurze. Co chwila rzuca się na kogoś z szewców i mimo oporu wywleka go przeze drzwi, po czym zaraz prawie władowuje go na powrót.

**Miejsce akcji –
więzienie**

Strażnik

(wskazując w głąb sceny ręką)

Jest to sala programowego bezrobocia w celu udrczenia osobników żądnych pracy. Witraż ten *(wskazuje w głąb)* przedstawia właśnie na złość błogosławieństwa pracy zarobkowej. Więcej nic do powiedzenia nie mam i do mówienia nikt mnie zmusić nie zdoła. Prostytutki miłosierdzia zostały u nas surowo zakazane. Ludzkość się rozwydrzyła – jeśli tak nie damy rady, wrócimy oficjalnie do tortur.

Sajetan

(tapie się za głowę)

Praca, praca, praca! – Byle jaka niech se będzie, ale niech będzie. O Boże! To jest – ach, już nic nie wiem. Boli mnie tak na wątpiach od tego przymusowego lenistwa, jakbym ogniem żądry pracy cały był wypełniony. Może ja źle to powiedziałem? Ale co zrobić? Co zrobić?

I Czeladnik

Najpiękniejszej dziwki mi się tak nie chciało jako teraz tych zydlów i narzędzi. Ja się chyba wściekne! To jest banalne, psiajucha. Co to więzieniem można z człeka zrobić. Nikiej Wajld³⁷ albo Werlen³⁸ się przemieniłem i to bez nijakiego nawrócenia – och, och!

³⁷ *Wajld* – Oskar Wilde (1856–1900) angielski pisarz, oskarżony o homoseksualizm został skazany na dwa lata więzienia.

³⁸ *Werlen* – Paul Verlaine (1844–1896) francuski poeta, uwięziony po kłótni ze swym kochankiem, Jeanem Arthurem Rimbaud (również poetą).

KRÓTKIE OPRACOWANIE

Pewniak
na teście

to będzie na teście

KRÓTKO O UTWORZE

Szewcy to ostatni dramat autorstwa Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego), napisany w latach 1931–1934. Jest jednym z najważniejszych dramatów Witkacego. Według różnych klasyfikacji uznawany jest za **dramat modernistyczny, awangardowy, groteskowy**. Zdaniem Witkacego natomiast reprezentuje on **stworzoną przez niego samego teorię Czystej Formy** – sztuki całkowicie odpolitycznionej, w której brak realizmu, logiki, jakiegokolwiek ciągu przyczynowo-skutkowego. Czysta Forma opiera się na grotesce, karykaturze, przerysowaniu, wykorzystuje eksperymenty na płaszczyźnie języka i nowatorstwo stylistyczne; istotna w takiej sztuce miała być forma, treść zaś schodziła na dalszy plan i mogła być zupełnie pozbawiona sensu – Witkacy określał swój nowy teatr jako *mózg wariata na scenie*, mający prowokować widza, drażnić go, pobudzać jego zmysły, oszukiwać rozum, mieszać style, operować erotyzmem, okrucieństwem, grozą, bezsenssem; przez wyzwolenie z rygorów realizmu dać możliwości dostrzeżenia w sztuce czystego piękna formalnego, piękna sztuki, która istnieje jedynie dla siebie samej (postulat: *sztuka dla sztuki*).

Szewcy jednak nie do końca spełniają te założenia, gdyż o ile nowatorstwo formalne jest w nich bardzo widoczne, o tyle jest to utwór bardzo silnie nacechowany ideologicznie i niosący bardzo konkretne przesłanie.

Szewcy są utworem, który **można odczytywać na wielu płaszczyznach**. Akcja toczy się współcześnie autorowi, ale czas nie jest dokładnie określony, w warsztacie szewskim oraz w więzieniu. Skupia się wokół perypetii **głównych bohaterów, majstra szewskiego Sajemana Tempe i dwóch czeladników**, którzy próbują radzić sobie i szukać swojego miejsca w **świecie bezustannie wstrząsanym rewolucjami** – najpierw faszystowską, potem komunistyczną, na końcu anarchistyczną. Obserwujemy też zmagania z tym światem innych postaci – księżnej Iriny Zbereźnickiej-Podbereźkiej, zakochanego w niej prokuratora Roberta Scurvy'ego, dowódcy bojówek faszystowskich Gnębona Puczymordy. Pisany w atmosferze zagrożenia, zbliżającej się katastrofy cywilizacyjnej, terroru faszyzmu, stalinizmu, wzrastającej potęgi Hitlera utwór stanowi niezwykle trafną diagnozę współczesnego autorowi społeczeństwa. **Świat w *Szewcach* zmierza ku katastrofie**. Tematem jest przede wszystkim **problem rewolucji, przewrotu społecznego, który zawsze pożera swoje dzieci, niszczy wszystko**. Każdy

Chochół – z „*Wesela*” Wyspiańskiego; nawiązanie do dzieła Wyspiańskiego ma na celu obalanie mitów narodowych. Witkiewicz odnosi się do *Wesela*, ponieważ jego autor dopuścił do głosu chłopów. Chochół, ważny symbol u Wyspiańskiego, w tym dramacie staje się banalnym Bubkiem, podrywającym Księżną. Przy pomocy takiego zabiegu Witkacy przezwyciężył powagę dzieła Wyspiańskiego.

Pewniak
na tescie

Strażnik – normalny byczy chłopak.

PLAN WYDARZEŃ

Akt I

1. Rozmowy majstra szewskiego, Sajetana Tempe, z czeladnikami Józkiem i Jędrkiem.
2. Przybycie prokuratora Scurvy’ego z księżną.
3. Prowokujące zachowanie księżnej wobec czeladników, wyjście Scurvy’ego.
4. Powrót prokuratora z Dziarskimi chłopcami, ogłoszenie się ministrem sprawiedliwości i aresztowanie szewców.

Akt II

1. W więzieniu: cierpienie szewców z powodu braku pracy.
2. Dyskusja Sajetana i prokuratora na temat rewolucji, wykonywanie butów przez księżnę.
3. Dziwne zachowanie prokuratora na skutek skrętu jelit, ogarnięcie wszystkich przez szłał pracy.

Akt III

1. Sajetan u władzy, Scurvy w roli psa. Nuda Sajetana.
2. Zamordowanie Sajetana przez czeladników jako reakcja na jego filozoficzne dywagacje.
3. Pojawienie się lokaja Fierdusieńki z zapowiedzią przybycia Hiper-Robociarza.
4. Zapowiedź śmierci czeladników wygłoszona przez Hiper-Robociarza, przygotowania do nocnej orgii.
5. Księżna jako rajski ptak (zmuszanie do ukorzenia się przed kobiecością), szaleństwo Scurvy’ego, Bubek ukryty pod postacią Chochoła.
6. Wejście dwóch mężczyzn i Hiper-Robociarza, rozmowa o państwie. Nagłe opadnięcie żelaznej kurtyny.

Pewniak
na tescie

STRESZCZENIE SZCZEGÓŁOWE

Akt I

W zakładzie szewskim majster Sajetan Tempe wraz z dwoma Czeladnikami pracują przy warsztacie, rozmawiając jednocześnie o naprawianiu butów i frustracji, jaką powoduje wykonywanie nielubianego zawodu i poczucie krzywdy społecznej. Sajetan

Czeladnicy

Podwładnymi Sajetana są dwaj około 20-letni **Czeladnicy**: I (Józek) i II (Jędrrek). Obaj **czują ogromną niechęć do swego dotychczasowego życia**, rewolucja daje im możliwość urzeczywistnienia marzeń o sile, władzy i potędze. Przeprowadzają drugą rewolucję (ich bunt wynika z wynika z **pożądania kobiet i pracy, do których chcą mieć nieograniczony dostęp, i zazdrości wobec posiadających wszystko elit**). Gdy z prostych rzemieślników Czeladnicy przekształcą się w robotniczą arystokrację, poczują się marionetkami w rękach przywódców, więc zabiją Sajetana i wprowadzą rządę terroru. Obaj bynajmniej nie są idealistami – komunistyczna retoryka potrzebna im jest tylko do zdobycia i utrzymania władzy, tak naprawdę Józek i Jędrrek do końca zostaną prymitywnymi szewcami, tchórzliwymi i leniwymi.

Pewniak
na teście

Księżna Irina Wsiewołodowna Zbereźnicka-Podberezka

Ciekawe w sztukach Witkacego są kreacje kobiece. W *Szewcach* pojawia się jedna przedstawicielka płci słabej – demoniczna **Księżna Irina Wsiewołodowna Zbereźnicka-Podberezka**, piękna i powabna kobieta w wieku około 28 lat, budząca u mężczyzn zwierzęce niemal pożądanie. **Jej działania motywuje popęd płciowy** – Księżna to osoba **silnie rozbudzona erotycznie**, dążąca do doznania wszelkich możliwych wrażeń: od wzniosłych do prymitywnych. Jest przy tym **zepsuta moralnie i zdeprawowana**. Potrzebuje stałej adoracji, **wykorzystuje swoje rozerotyżowanie w relacjach z mężczyznami**, uwielbia też nad nimi znęcać, traktując ich jak samców i prowokując do wyuzdanych szaleństw.

Pewniak
na teście

Robert Scurvy

Ofiarą księżnej jest **Prokurator Robert Scurvy**, mężczyzna o twarzy szerokiej, *zrobionej jakby z czerwonego salcesonu, w którym tkwią inkrustowane, błękitne, jak guziki od majtek, oczy. Szczęki szerokie – pogryzłyby na proszek (...) kawał granitu* (str. 4). Dzika namiętność, zwierzęce niemal pożądanie Księżnej i **strach o własną karierę** sprawiają, że Scurvy **zostaje dyktatorem w państwie**, stając na czele faszystowskiej bojówki „**Dziarskich Chłopców**” (pierwsza rewolucja). Jego ideowymi przeciwnikami są zarówno robotnicy, jak i arystokracja – aresztuje Księżną jako ideologa rewolucji seksualno-obyczajowej i Sajetana Tempego jako obrońcę indywidualizmu. Szybko jednak utraci władzę. Zajęty zdobywaniem wdzięków Iriny, umożliwi szewcom wyzwolenie się z leniwni, w wyniku czego sam zostanie uwięziony. Życie skończy marnie – uwiązany na łańcuchu jak pies, skomlący i czołgający się do Księżnej, umrze w męczarniach.

Pewniak
na teście

reg różnego rodzaju uzależnień i obciążeń. Przed sztuką powinny zostać postawione zupełnie inne zadania, zupełnie inne cele. **Do najważniejszych postulatów teorii Czystej Formy należą:**

1. Postulat całkowitego odpolitycznienia sztuki.
2. Postulat wyzwolenia się sztuki spod rygorów sztuki realistycznej.
3. Postulat eksperymentu.

Odpolitycznienie sztuki

Witkacy zbliżył się w tym postulatcie do młodopolskiego hasła „Sztuka dla sztuki”, głoszonego chociażby przez Stanisława Przybyszewskiego (*Confiteor*), a wywodzącego się z kręgu francuskich parnasistów i Charlesa Baudelaire’a. Zgodnie z założeniami Czystej Formy, **sztuka nie powinna służyć komukolwiek ani czemukolwiek**, tym samym nie może zostać podporządkowana żadnej ideologii czy doktrynie poetyckiej. Przystępujący do tworzenia dzieła artysta musi więc zrezygnować z funkcji utylitarnych, ideologicznych, politycznych: *Wbrew twierdzeniom realistów teatr jest teoretycznie (i był faktycznie w pewnych swych rzadkich przejawach) sztuką czystą i nie trzeba go gwałtem ani dla kwestii społecznych, ani dla kwestii ról jako takich zaprzepaszczać.*

Tak rozumiana sztuka staje się celem sama w sobie. Według Witkacego **dzieło ma istnieć dla samego piękna formalnego**, a nie dla jakiegokolwiek idei, szczególnie politycznej. Pojawiające się w tych teoriach słowo „forma” stało się jednym z najważniejszych pojęć w doktrynie artystycznej Witkacego.

Wyzwolenie się sztuki spod rygorów realizmu

Naturalizm jako kierunek w sztuce (także w literaturze) wywodzi się bezpośrednio z poprzedzającego go realizmu. Walcząc z naturalizmem, Witkacy walczył z realizmem. Istotą zaś realizmu jako formy wyrazu artystycznego, stosowanej w wielu prądach i kierunkach literackich, było ukazywanie rzeczywistości w sposób wierny, obiektywny i zgodny z zaobserwowanym stanem rzeczy. Podstawą tak rozumianego realizmu stała się estetyka mimetyczna (grecki termin *mimesis* oznacza naśladowanie, obrazowanie), jej założenia zostały wyłożone już w starożytnej Grecji, w *Poetyce* Arystotelesa.

Jako prąd literacki (a więc także i w dramacie) realizm uformował się w latach dwudziestych XIX wieku we Francji (twórczość Balzaka), a rozwinął po roku 1850 w literaturze krajów europejskich. Jego istotą było wierne naśladowanie w dziele literackim rzeczywistości otaczającej zarówno twórcę, jak i odbiorcę. Zgodnie z kanonem estetycznym realizmu (*mimesis*) pisarz powinien dbać o stworzenie artystycznej wizji świata w taki sposób, aby była ona jak najbliższa światu realnie istniejącemu. Pisarze osiąkali to poprzez wnikliwą obserwację rzeczywistości, rzetelną wiedzę o społeczeństwie i o prawach rządzących ludźmi oraz naturą. Świat przedstawiony utworu literackiego powinien być w myśl założeń realizmu ukazany z perspektywy przeciętnego odbiorcy – przeważnie również bohaterowie są przeciętnymi, niewyróżniającymi się z otoczenia ludźmi. Podsumowując, realizm odzwierciedlał rzeczywi-

INDEKS KOMENTARZY DO TEKSTU

SZEWCY

Poczucie bezsensu pracy – str. 5

Niechęć do arystokracji – str. 18

Poczucie bezsensu istnienia, „ból istnienia” – str. 6

Diagnoza współczesnego społeczeństwa; podział świata na biedaków i bogaczy – str. 6

Poczucie krzywdy – str. 8

Sajetan – nadzieja na zmiany – str. 28

– marzenia o komunizmie – str. 36

– potrzeba wcielania w życie rewolucyjnych idei – str. 49

– ciągle poczucie pustki – str. 52

INNI BOHATEROWIE

Scurvy – kłopoty z tożsamością – str. 19

– kłopoty z tożsamością po objęciu władzy – str. 29

– o podziałach społecznych – str. 9

– o potrzebie zmiany ustroju – str. 19

– perwersja – str. 14

– poczucie poniżenia – str. 15

– poczucie pustki – str. 35

– pogarda dla Szewców – str. 9

Księżna – „ból istnienia” – str. 42

– prowokowanie Scurvy’ ego – str. 11

Hiper-Robociarz – zwolennik władzy totalitarnej – str. 60

CZYSTA FORMA

Absurd – str. 71

Absurd, groteska – str. 68

Absurd, zabicie Sajetana – str. 58

Chaos, brak logiki, destrukcja fabuły – str. 55

Destrukcyjna fabuła, brak logiki – str. 24

Eksperymenty z językiem – str. 10, 23

Mieszanie patosu z wulgarnością – str. 10

Postać uwolniona od rygorów fizycznych – str. 60

Prowokacja – str. 10, 11, 12, 14, 51

Prowokacja, absurd – str. 12, 18, 25

INNE INFORMACJE

Absolutny totalitaryzm – motyw uniformizacji ludzkości – str. 72

Autentyczne nazwiska – str. 8, 14, 67

Autentyczne nazwisko – str. 15

Miejsce akcji – warsztat szewski – str. 5

– warsztat szewski: siedziba władzy – str. 48

– więzienie – str. 27

Motyw rewolucji – str. 32

Motyw faszystowskiego „Dziarscy Chłopcy” – faszystowska bojówka – str. 23

Rewolucja faszystowska – str. 24

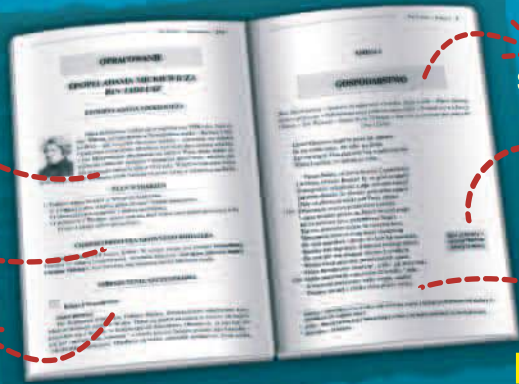
Rewolucja komunistyczna – str. 43

SPIS TREŚCI

Pewniak
na teście

← to będzie na teście

Szewcy	3
Akt I	5
Akt II	27
Akt III	48
Krótkie opracowanie	
Krótco o utworze	72
Krótkie streszczenie	73
Motywy	73
Pełne opracowanie	
Biografia Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego)	75
Geneza utworu	76
Wyjaśnienie tytułu utworu	77
Czas i miejsce akcji	78
Bohaterowie utworu	78
Plan wydarzeń	79
Streszczenie szczegółowe	79
Charakterystyka bohaterów utworu	85
Problematyka utworu	87
Trzy rewolucje w dramacie	87
Problem władzy i rewolucji	89
Teoria Czystej Formy	90
Budowa i kompozycja utworu	94
Indeks komentarzy do tekstu	95

opracowanie

streszczenie

charakterystyka

ważny cytat

problematyka

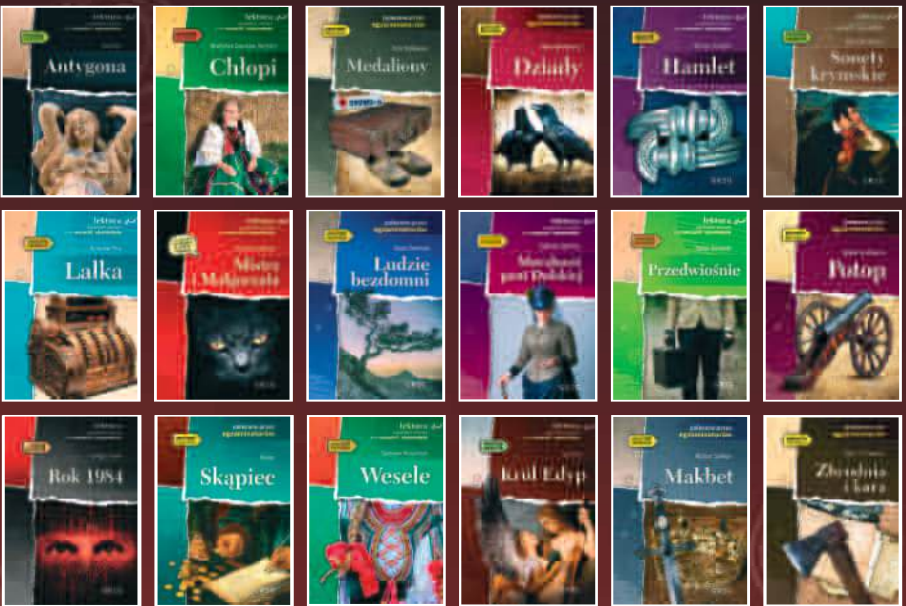
pewniak

ucz się tego, o co zapytaj!

Pewniak na teście

lektury Grega. Zaufaj sprawdzonej marce!

Najnowsze wydania zawierają **odpowiedzi na pytania z podręczników i testów.**

Pełnej oferty szukaj w najlepszych księgarniach.

ISBN 978-83-7327-216-3

9 788373 12721631 >

GREG
WYDAWNICTWO

Wydawnictwo GREG
ul. Klasztorna 2B ■ 31-979 Kraków
www.greg.pl